

Van İnsani ve Sosyal Bilimler Dergisi-

ViSBiD

Van Journal of Humanities and Social Sciences -VJHSS

Geliş Tarihi:30.03.2023 Kabul Tarihi: 29.04.2023 Yayınlanma Tarihi: 21.06.2023

Thrasymakhos'un Adalet Anlayışında 'Güç' Kavramı

The Concept Of 'Power' In Thrasymakhos' Approach Of Justice

Ferhat KUTLUAY*

Öz

Makale Thrasymakhos'un, 'Adalet güçlüye faydalı olandır' biçimindeki tezinin haklılığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda makale, üç temel nokta üzerinden ilerlemektedir. Birincisi; Platon ve sofist Thrasymakhos'un adalet tanımlarındaki farklılığa işaret etmektedir. Platon'a göre Adalet, Bilgelik ve Erdeme tekabül eder. Genel itibarıyla Bilgelik ve Erdem kavramlarından insanların yaşam, özgürlük, mutluluk ve özel mülkiyet gibi temel haklara sahip olduğunu ve aynı zamanda birinin diğerinden ne fazla ne de azına sahip olduğunu, kimsenin diğerine zarar veremeyeceğini anlıyoruz. Bunlar apriori olarak sahip olduğumuz bilgilerdir. Thrasymakhos ise adaletin güçlünün faydasına olan bir şey olduğunu iddia eder. Thrasymakhos, bu tezini pratik yaşamdan yola çıkarak ortaya koymaktadır. Pratik yaşam, muktedirlerin her şeyi yapabileme gücüne sahip olduğunu ve ayrıca yapmaktan geri durmadıklarını göstermektedir. Yasalar, örf ve adetler gibi toplumsal yaşama yön veren her şey, bu muktedirlerin isteği ve arzuları doğrultusunda şekillenmektedir. İkincisi; farklılığın temelinde ise özellikle Güç kavramının yer aldığı altını çizmektedir. Güç doğasında yer alan baskınlık nedeniyle adalet kavramını tüm dengesini bozma özelliğine sahiptir. Bunu sağlayan ise bizzat güç kavramının kendisidir. Güç, doğasında yer alan baskınlık sayesinde her şeyi değiştirme, dönüştürme ve şekillendirme potansiyeline sahiptir. Bu güce sahip olan kimse de aynı şekilde istek ve arzuları neticesinde her şeyi şekillendirme imkânına kavuşmaktadır. Çünkü insanın doğasında yer alan eğilimi bu yönde ilerlemektedir. Dönüştürülen ve şekillendirilen şeylerin başında da adalet kavramı gelmektedir. Güç ve adalet, birbirine karşıt iki kavramdır. Birinin varlığı diğerini olumsuzlar. Thrasymakhos'a göre güç kavramının baskınlığı nedeniyle adalet Platon'un iddia ettiği üzere erdem ve bilgelik olması gerekirken, güçlünün faydasına olan bir şeye dönüşmüştür. Son olarak bu çalışma, adaletin gücün doğasından gelen nitelik dolayısıyla güçlünün faydasına olan bir şey olduğu konusunda Thrasymakhos'un tezinin haklılığına vurgu yapacaktır.

Anahtar sözcükler: *Thrasymakhos, Sokrates, Adalet, Güç, Hak*

* Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi, kutluayfirat@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7403-8675

Atıf için: Kutluay, F. (2023). "Thrasymakhos'un Adalet Anlayışında 'Güç' Kavramı". *Van İnsani ve Sosyal Bilimler Dergisi-ViSBiD*. 5: 60-75

Abstract

The article aims to justify the thesis of Thrasymachus, 'Justice is beneficial to the strong'. In this context, the article proceeds on three main points. First; He points out the difference in the definitions of justice by Plato and the sophist Thrasymakhos. According to Plato, Justice corresponds to Wisdom and Virtue. In general, we understand from the concepts of Wisdom and Virtue that people have basic rights such as life, liberty, happiness and private property, and at the same time, one has neither more nor less than the other, and that no one can harm the other. These are the information we have a priori. Thrasymachus, on the other hand, claims that justice is what works for the strong. Thrasymachus puts forward this thesis based on practical life. Practical life shows that the powerful have the power to do anything and they do not hesitate to do it. Everything that directs social life, such as laws, customs and traditions, is shaped in line with the wishes and desires of these powerful people. Secondly; it underlines that the concept of power is the basis of the difference. power has the feature of disrupting the whole balance of the concept of justice due to the dominance in its nature. What enables this is the very concept of power itself. Power has the potential to change, transform and shape everything through its inherent dominance. The person who has this power also has the opportunity to shape everything as a result of her/his wishes and desires. Because the tendency in human nature is moving in this direction. The concept of justice comes first among the things that are transformed and shaped. Power and justice are two opposite concepts. The existence of one negates the other. According to Thrasymachus, due to the dominance of the concept of power, justice, as Plato claimed, should have been virtue and wisdom, but it has turned into something that suits the strong. Finally, this study will emphasize the rightness of Thrasymakhos' thesis that justice is something that comes to the advantage of the strong due to the nature of power.

Keywords: *Thrasymachus, Socrates, Justice, Power, Right*

Giriş

Beşinci yüzyılda yaşadığı tahmin edilen ve aynı zamanda Sokrates'in çağdaşı olarak kabul edilen Kalkhedon'lu Thrasymakhos¹, Antik Yunan dünyasının önemli sofistleri içerisinde yer almaktadır. Thrasymakhos, öncelikli olarak bir retorik öğretmeni olarak biliniyordu ve bu konuda bir nevi yenilikçiydi ve ona yapılan mevcut referansların çoğu onun üslubuyla ilgiliydi. Ancak yine de diğer sofistlere yönelik olduğu gibi özellikle Platon tarafından kendini beğenmişliği, açgözlülüğü ve ilkelerinin gizlenmemiş bencilliği ile olumsuz bir şekilde tasvir edilen biriydi. Öyle ki Platon Devlet'inde Sokrates'in ağzından onu kesinlikle bir düşman gibi göstermiş, kendisini onları parçalara ayırmak istercesine üzerlerine atmaya çalışan vahşi bir canavar olarak tanıtmıştır.² Kişiliğine yönelik Platon tarafından atfedilen olumsuz niteliklerde doğruluk payının olup olmadığından ziyade onun öne sürdüğü tez, felsefe tarihinde daha çok ön plana çıkmaktadır. Bizi de onun öne sürdüğü bu tezi ilgilendirmektedir. Thrasymakhos, Platon'un Devlet isimli kitabında geçen diyalogda Sokrates ile girdiği tartışmada sözü edilen şu tezi öne sürmüştür; "Adalet güçlüye faydası olandır". Bu tez Thrasymakhos tarafından, Sokrates'in Adalet nedir sorusuna karşılık ortaya konulan bir tezdur. Thrasymakhos'un tezi, günümüzde bile konunun muhatapları tarafından halen üzerinde tartışılmaya devam eden büyük bir öneme sahiptir. Sokrates'in (Platon, 2012: 23) deyişimiyle Adalet, izinin sürülüp araştırılması ve bulunması gereken altından daha değerli bir şeydir. Çoğu filozofun kabul ettiği üzere böylesine bir

¹ Zeller, 1881: 423; Sparshott, 2001: 86-93; Guthrie, 1977: 294-298; Taylor, 1999: 198, 312; Preus, 2007: 266; Lampert, 2010: 257- 263; Burnet, 1928: 121-122.

² Platon, 2012: 22.

değere sahip olan bir kavramın da toplumsal yaşamda en büyük yeri edinmesi gayet doğal olacaktır. İnsan ne zaman hakkı olduğuna inandığı şeyi alamadığında veya bir yerlerde haksızlık yapıldığına inandığında, bu kavramı sıkça dile getirmektedir. Özellikle bazıları çok zengin ve bazıları çok yoksulken ya da bazıları yeryüzünün kaynaklarından fazlasıyla yararlanırken diğer bazılarının bundan mahrum olmasında bu kavram kendini daha fazla hissettirmektedir. Diğer taraftan güçlüler güçsüzlere zarar verdiğinde yine bu kavramla karşılaşmaktayız. Ayrıca ideolojiler veya inançlar belirli bir paradigma üzerinden ontolojik mücadele ortaya koyarken, bu paradigmanın temelinde de yine Adalet kavramına rast gelmekteyiz. Yani ideolojiler ve inançlar, yaşam pratiklerinde yolunda gitmeyen şeyler olduğu inancı üzerinden bir onto inşa ederken, özellikle bunun ekseninde adaletsizliğin yer aldığı altını çizmekten geri durmazlar. Bu bağlamda Adalet konusu, her zaman hem siyaset kuramcılarının hem de insanların çoğunluğu için ana ilgi konularından biridir.

Peki, böylesine merkezi bir öneme sahip 'adalet' kavramı nedir? Sokrates ile Thrasymakhos'un üzerinde durduğu adalet anlayışları arasında farklılık nereden kaynaklanmaktadır? Adalet, Thrasymakhos'un iddia ettiği üzere gerçekten güçlüye faydası olan mıdır? Burada yer alan 'güç' ve 'güçlü' kavramları neye işaret etmektedir? Bu makale bu sorulara yanıt bulmak ve ayrıca Thrasymakhos'un "Adalet, güçlüye faydalı olandır" (Platon, 2012: 26) şeklindeki görüşünün haklılığını ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu bağlamda makale birinci bölümde, Platon'un Devlet isimli kitabı referans alınarak Adalet kavramının ne olduğuna yanıt aramaya odaklanmıştır. İkinci bölümde, Sokrates'in Adalet anlayışının ne olduğuna işaret etmeye çalışacaktır. Üçüncü bölümde ise Thrasymakhos'un "Adalet, güçlüye faydalı olandır" tezinin açıklanmasına ve aynı zamanda tezde yer alan 'güç' kavramına vurgu yapmaya gayret edecektir. Sonuç bölümünde ise, ortaya konulan argümanların bir bütün olarak değerlendirilmesi yapılarak Thrasymakhos'un haklılığının altı çizilecektir.

1. Adalet Nedir

Bir toprak parçasının etrafını çitle çevirip 'Bu, bana aittir!' diyebilen, buna inanacak kadar saf insanlar bulabilen ilk insan, uygar toplumun gerçek kurucusu oldu. Bu sınır kazıklarını söküp atacak ya da hendeği dolduracak, sonra da hemcinslerine 'Bu sahtekâra kulak vermekten sakınınız! Meyvelerin herkese ait olduğunu, toprağın ise kimsenin olmadığını unutursanız, mahvolursunuz!' diye haykırarak olan kişi, insan türünü nice suçlardan, nice savaşlardan, nice cinayetlerden, nice yoksulluklardan ve nice korkunç olaylardan esirgemiş (Rousseau, 2013: 133) olmaz mıydı?

Eğer hepimiz, yeryüzünün ortak sahibi olduğu ve dolayısıyla eşit haklara sahip olduğumuz düşüncesine katılıyorsak (bu düşünceye katılmayanların daha fazlasına sahip olan ve olmaya çalışan egemenler sınıfı olacağı açıktır) birilerinin bir şeylere daha fazla sahip olması söz konusuysa diğerlerinin sahip olmaması nasıl açıklanabilir? Veyahut birilerinin daha fazlasına sahipken diğerlerinin daha azına sahip olmasının açıklaması ne olabilir? Burada doğru olmayan bir şey yok mudur? Daha doğrusu böyle bir durumun haksızlık olduğu söylenemez mi? Ya da bunun adil bir durum olmadığından söz edemez miyiz? Diğer taraftan, sahip olmadan kaynaklı bir kesim zarar veriyor ve diğer kesim zarar görüyorsa, genel olarak zarar vermek veya zarar görmek haksızlık olarak nitelendirilemez mi? Akıl yetisini kaybetmemiş ve aynı şekilde temelde bazı ahlak ilkelerine sahip herkes, sözü edilen bu iki durumun da haksızlık olduğunu ve dolayısıyla bunun adalet ile bağdaşmadığını şüphesiz kabul edecektir. Aklımız, ahlak ilkelerimiz ve bunları kapsaması gereken yasalarımız, böyle bir durumun adil

olmadığı konusunda hemfikir olduğu kuşkusuzdur. Nihayetinde adil olmayan bir durum, aynı zamanda adaletin de olmadığı bir durumdur. Buradan yola çıkıldığında adalet dediğimiz şey, salt birilerinin bir şeylere sahipken diğerlerinin de aynı şekilde ona sahip olma hakkının olduğu söylenebilir mi? Ve bu kavram ile ilgili bilgimizin temel dayanağı nereden gelmektedir?

İnsanın en temel özelliği, onun toplumsal doğaya sahip bir varlık olmasıdır. Aristoteles (2017: 26) bu doğayı, "insan, toplumsal bir canlıdır" diyerek net bir şekilde ortaya koymuştur. İnsan bu doğasından dolayı, öteki insanlar ile bir araya gelme eğilimindedir. İnsanların tarih sahnesinde yerini almasından günümüze kadar bazılarının gruplar veya topluluklar şeklinde halen yaşamlarını sürdürüyor olması, bu eğilimi kanıtlar niteliktedir (Ertuğrul, 2022: <https://arkeofili.com/dunya-uzerinde-izole-kalmayi-basarabilmiş-5-kabile/>). Ne kadar ilkel olursa olsun günümüze kadar varlığını korumuş insanlar var ve bunlar kabile ya da gruplar halinde yaşamlarını bir şekilde devam ettirmektedirler. Tersinden söylenildiğinde, ekstrem koşullar dışında, tek başına yaşamak insan gibi bir canlının temel bir özelliği değildir. İnsan doğasında yer alan toplumsallık eğilimi, onu diğerleriyle bazı kural ve değerler oluşturmasına ve bu kural ve değerler neticesinde barış ve huzur içinde ve çok iyi örgütlenmiş bir toplum içerisinde birlikte yaşamaya iter. Başkalarına saygılı olmak, sözünde durmak, verdiği zararı tazmin etmek gibi kural ve değerler, toplumsal yaşamın sürdürülmesinde temel bir işlev görmektedir. Nihayetinde kurallarsızın bir yaşamın, neredeyse kaos ile eşdeğer olduğu konusunda kimsenin bir itirazı muhtemelen yoktur. Üstü örtük bir biçimde de olsa bu kural ve değerlerin asıl işlevi, herkese hakkının teslim edilmesi ve dolayısıyla haksızlığın yasaklanmasına yönelik olmasıdır. Tıpkı Sezar, "Sezar'ın hakkını Sezar'a verin" şeklinde bir söylemde bulunduğu gibi. Bu nedenle Adalet kavramı, toplumun algısında yer alan Hak kavramı ile yakın anlam ilişkisi içerisinde kullanılmaktadır. İçinde yaşamayı tercih edeceğimiz bir toplum, haklarımızın ihlal edilmemesini yegâne ve en büyük hedefi olarak görmektedir. Farklı filozoflar tarafından da savunulduğu üzere, bir insana onun insanlığına yaraşmayan biçimlerde davranma yolları vardır ve bunlar çok adaletsiz davranışlardır (Dworkin, 1978: 198). Bu yüzden Adalet, herhangi birinin haklarını ihlal etmemek anlamına gelir. Dolayısıyla toplum Adalet kavramını, hakkı olduğunu düşündüğü şeyi almak olarak tanımlamaktadır; "bir toplumda, değerlerin, ilkelerin, ideallerin, erdemlerin cisimleşmiş, somutlaşmış, hayata geçirilmiş olması durumu. Herkesin bu çerçeve içerisinde hak ettiği ödül ya da cezayla karşılaşması durumudur" (Cevizci, 1999: 11).

Adalet kavramı, aynı şekilde farklı toplulukların dilinde de benzer anlamlar taşımaktadır. Bu nedenle toplumların algısından uzak olmayan Adalet kavramı, Antik Yunan dilinde 'Dike' olarak bilinen ve Osmanlıca'da *adalet*; İngilizce'de *Justice*, Fransızca'da *Justice*; Almanca'da *Gerechtigkeit* olarak intikal etmiştir; prosedüre uygun olan, kralların zorunlu olana karşı doğru olanı uygulaması ve yargısı anlamına gelir. Diğer bir ifadeyle Adalet yasaya, örf ve adetlere uygun olan eylemdir (Preus, 2007: 87). Dolayısıyla Adalet, kişinin vatandaşı olduğu devletin ya da şehrin kurallarını ihlal etmemesidir veya mensubu olduğu toplumun örfüne ve adetlerine göre eylemde bulunmasıdır. Adaletsizlik ise bunların tersi yönünde eylem içerisinde olmaktır. O halde Adalet yasaların, gelenek ve göreneklerin ön gördüğüdür ve Adaletsizlik de tam tersine yasaların, gelenek ve göreneklerin ön görmediğidir. Hatta Aristo'nun (2017: 98-99) deyişiyle, yasaların ön gördüğü şekliyle hareket etmek adalet olduğu kadar iyi yurttaşlığın

da bir göstergesidir ve kent böyle olursa iyi bir kent olur. Yasalar olmaksızın hakların ya da adaletin olamayacağını en iyi Bentham'ın düşüncesinde kendini ortaya koymaktadır. Bentham'a (1987: 53) göre hükümeteşiz yaşamak, haklar olmaksızın yaşamaktır. Örneğin New South Wales'daki vahşilerin arasında emirlere itaat etme huyu yoktur. Hükümet yoksa yasa yoktur, yasa yoksa hak diye bir şey yoktur. O halde Adaleti de özgürlük gibi, "Her bir kimsenin diğerine zarar vermeksizin hareket etmesiyle oluşan sınır, iki tarla arasındaki sınırın bir çit yardımıyla belirleniş gibi yasayla belirlidir" (Marx, 1997: 33) diyebiliriz. Ve burada yasaların belirleyicisi de iktidardır.

Ancak sözü edilen Adalet kavramının yasaların, örfün veya adetlerin, ilkesel bağlamında içeriğinin ne olduğuyula ilgilenmediğinin altını çizmeliyiz. Yani yasalar, örf ve adetler, doğru ve yanlış ya da iyi ve kötü mü olduğu konusuna hiç girmemektedir. Bu şu anlama gelir; bir varsayımdan hareketle eğer yasalar insan öldürmenin kötü olmadığını veya gelenekler ikinci sınıf olarak düşünölmeleri itibarıyla kadınların erkeklere koşulsuz itaat etmesini söylüyorsa, yasaların ve geleneklerin ön gördüğü biçimiyle gereğinin yerine getirilmesinde bir sakınca söz konusu değildir. Daha doğrusu ister rasyonalite dışı olsun ister vicdani anlayışımıza aykırılık teşkil etsin, yasaların emrettiği veya geleneklerin istediği şekilde bunların gereğini yerine getirmek Adalet, tersi ise Adaletsizlik olacaktır. O halde Afrika'da yaşayan bazı toplulukların geleneklerinde yer alan yabancıların ya da düşmanlarının kafa derilerini yüzmesini veyahut bazılarının insanları yemesini yadırgamamalı. Aynı şekilde bilindiği üzere yasalar ve gelenekler, herhangi bir sınır koymadığından bazılarının, malların daha fazlasına sahip olmasına hiçbir bir surette karşıt olmamak gerekir. En azından onlara yönelik vahşi veya açgözlü şekilde olumsuz eleştirilerde bulunmak yersiz olacaktır. Varsayım üzerinden devam edildiğinde bu toplulukları, kendi yasaları veyahut gelenek-göreneklere çerçevesi içerisinde kabul etmek gerekir. Çünkü sözü edilen tüm eylemler, kuşkusuz kendi yasalarının ya da geleneklerin ön gördüğü şekilde yerine getirilmektedir.

Nitekim burada yasaların, örfün veya adetlerin doğru olup olmadığı noktasında bir soru pekâlâ sorulabilir. Yasalara, örfe ve adetlere uygunluk şeklinde görölen adalet, gerçekten adalet olarak kabul edilebilir mi? Yani yasaya, örfe veya adetlere uygun olan her eylem doğru bir eylem midir? Aynı şekilde yasalar, gelenek ve görenekler ahlaki ilkelerden bağımsız olabilir mi? diğere bir ifadeyle yasalar, örfler ve adetlerin de 'doğruluk' veya ahlak ilkesi üzerine kurulu olması gerekmez mi? Çoğu hukukçu veya düşünür hukuk ilkelerinin, doğruluk ve ahlak ilkeleri üzerine kurulu olması gerektiği konusunda hemfikirdir. Bu fikri paylaşan düşünürlerin başında Platon gelmektedir. Özellikle Platon çeşitli diyaloglarında bu fikrini, toplumun yasa ve mevcut değerlerin içini boşalttığı için sofistlere saldırıda bulunarak göstermekteydi. Ona göre doğruluk ve ahlaki ilkeleri içeren yasalar ve değerler, toplumu bir arada tutan en önemli unsurlardır. Konuyla ilgili Devlin'e (1965: 7) göre ise, yasalar tarafından cezalandırılmayan bir sürü ahlaksızlık vardır ama yasaların göz yumduğu hiçbir ahlaksızlık yoktur. Hukuk, kendi süreçlerinin ahlaksızlık yapanlar tarafından kullanılmasına izin vermez. Örneğin, bir ev ahlaksız amaçlar için kullanılmak üzere kiralanamaz; böyle bir durumda kira kontratı geçersiz olur ve uygulanamaz. Ve on kişiden dokuzunun veya toplumun çoğunluğu tarafından hırsızlığın doğru olduğunu kabul etmesi, hukukun bunu onayladığı anlamına gelmez çünkü hırsızlık yapmak doğru bir eylem değildir. Öyleyse yasaların ve geleneklerin, doğruluk veya ahlak ilkelerinden soyutlanması düşünülemez. Bu bağlamda, bir toplumu toplum yapan şey düşünce birliğidir. Yani toplum, düşünce

birliği demektir; siyaset, ahlak ve doğru davranış konusunda paylaşılan düşünceler yoksa toplum da yok demektir. Hepimizin iyi, kötü ve doğru hakkında düşünceleri vardır; bu düşünceler içinde yaşadığımız toplumdaki bağımsız olamaz. Eğer insanlar iyinin, kötünün ve doğrunun ne olduğu hakkında temelde bir anlaşma olmayan toplumlar yaratmaya çalışırlarsa başarısız olurlar. Öte yandan, baştan bu anlaşma varken sonradan yok olursa, toplum dağılır. Çünkü toplum fiziksel olarak bir araya gelmek değildir, toplumun üyelerini bir arada tutan şey görünmez ortak düşünce bağlarıdır. Eğer bu bağlar gevşerse, toplumun üyeleri birbirinden ayrılır. Ortak bir ahlak ve doğruluk anlayışı bağlayıcıdır (Devlin, 1965: 10). Bu bağlayıcılık toplumun bedelidir ve topluma ihtiyaç duyan insanlığın bu bedeli ödemesi gerekir. Dolayısıyla hukuk da toplumda paylaşılan ahlak ve doğruluk ilkelerinden tümüyle azade olamaz. En azından akıl ilkelerine aykırılık etmeyenlerin bunlardan tümüyle bağımsız ortaya çıkacak bir hukuk tecellisi, adalet olarak tanımlanamaz.

İlk kez Platon'un Devlet adlı eserinde Sokrates'in ağzından tartışılmaya başlanan Adalet kavramı, böylelikle felsefenin problematiğine dâhil olmaya başlamıştır. Daha sonra On Dokuzuncu Yüzyılla birlikte felsefeden ayrılmalarıyla özerkleşen diğer bilimlerin de problematiği haline gelmiştir. Aynı şekilde burada da kavram, doğruluk ve ahlak ilkelerinden bağımsız olmayan yasaların ön gördüğü çerçeve içerisinde kullanılmaya başlamaktadır. Birçok filozof ve siyaset kuramcısı haklarımızın var olduğu varsayımdan hareket eder ve bu haklarımızı, doğuştan sahip olunan doğal haklar şeklinde tanımlarlar. Bunlar; yaşam, özgürlük ve eşitlik hakkıdır. Ayrıca her ne kadar büyük tartışmalara (özel mülkiyetin hak olmadığını iddia edenlerin tarafında özellikle anarşistler ve Marksistler yer almaktadır) konu olsa da bazılarına göre özel mülkiyet de diğer bir doğal hak olarak görülmektedir (Locke, 1963: 312). Bu haklar hem doğruluk ilkeleri açısından hem de ahlak ilkeleri açısından geçerliliği söz konusu haklar kategorisi içerisinde yer alır. Bu hakların, yasalar tarafından güvence altına alınarak yerine getirilmesi ise Adalet olarak tanımlanır. Görüldüğü üzere 'Adalet' kavramını genel itibarıyla doğru ve iyi kavramları temelinde yasalara uygunluk olarak tanımlayabiliriz. Daha doğrusu yasalara uygunluk, adaletin kendisi olarak kabul görür. Genel olarak yasaları üç başlık altında toplamak mümkündür; Tanrı, Doğa ve Ahlak Yasası. Daha sonradan ortaya çıkan başka bir yasa vardır ki, o da insan eliyle ortaya çıkan pozitif yasalar. Pozitif yasalar da bu yasalarla örtüştüğü sürece bu bağlamda göz ardı edilmesi söz konusu değildir. Sözü edilen yasaların bazı noktalar dışında içerik itibarıyla birbirinden çok farklı olmadığını söyleyebiliriz. Yani yasalar ister Tanrısal, ahlaksal ve ister doğaya ait olsun, hepsi de neredeyse aynı amacı gütmektedir. Hepsi de insanların yaşamda nasıl hareket etmesi gerektiğini amaç edinmektedir ve bu hareket neticesinde mutlu, huzurlu ve barış içinde olabileceğini iddiasını taşımaktadır. Öyleyse Adalet, Tanrı ve Doğa Yasası ile çelişmeyen, ahlak yasaları ile uyum içinde olmaktır. Yani Martin Buber'in sözlerini kullanacak olursak, adalet, hak ve hukuka uygun olma durumudur. Hak ve hukuk standartları da insanı aşağılamayı değil yüceltmeyi öğütlemektedir. Ben-o ilişkisine yerine ben-sen ilişkisini koyarak insanı nesne yerine koymamaktır. Ayrımcılığı değil birliği teşvik etmektir. Dolayısıyla ayrımcılık yalnızca, siyasal, ekonomik ve sosyolojik sağlıksız değil, aynı zamanda ahlaki açıdan da yanlış ve günahıdır (Luther King, 2002: 73). Kısacası adalet Tanrının, Doğanın ve ahlak yasalarına uygun olma bağlamında insanı nesne olarak görmek yerine yüceltmektir.

2. Adalet Bilgelik ve Erdemdir

Thrasymakhos, "Adalet güçlüye faydalı olandır" biçiminde felsefe tarihinde önemli bir yere sahip olan bir tez ortaya koyuyordu. Ve bu tezin, günümüzde bile halen üzerinde çok sık tartışılan tezlerin başında geldiğini özellikle söylememiz gerekir. Ancak Sokrates (Platon, 2012: 45-6), Thrasymakhos ile yürüttüğü uzun tartışmanın sonucunda Adaletin bilgelik ve Erdem olduğu ve diğer taraftan adaletsizliğin de cehaletle aynı şey olduğu üzerinde durarak Thrasymakhos'u düşüncesinden vazgeçirmeyi başarır. Evet, Sokrates'e göre Adalet; bilgelik ve Erdem ile aynı şeydir. Bununla birlikte Sokrates için burada sözü edilen Adalet, iyilik ve zekâyla da aynı anlama gelmektedir. Sokrates'in Adalet tanımı, doğruluk ve ahlak ölçütleri ekseninde bir tanım olarak karşımıza çıktığını söyleyebiliriz. Bunu, bilgeliğin doğruluğa ve erdemin de iyi olana denk geldiği yönünde ortaya koyduğu genel düşüncesinden çıkarabiliriz. Nihayetinde bilge olan kişi, doğrunun ne olduğunu bileceğinden, bunun aksi yönde olan yanlışa eğilim göstermeyecektir. Aynı şekilde erdemli olan kişi de iyi olacağı için, aksi bir yönde yani herhangi zarar verecek bir biçimde hareket etmesi pek muhtemel olmayacaktır. Doğruluk ve ahlaki yönde sergileyeceği eylemler içerisinde herhangi bir haksızlık unsuru bulunmayacağı için, doğal olarak adaletin gereğini yerine getirmiş olacaktır. Sokrates'in özellikle bu konuyla yakınlığı açısından bir başka yerde ortaya attığı, 'hiç kimse bilerek kötülük yapmaz' (Platon, 2015: 82) biçimindeki tezini hatırlayalım. Bu tez, bir yandan adaletin bilgeliğe ve erdeme nasıl denk geldiği bağlamında Sokrates'in görüşlerini destekleyici mahiyet taşıması açısından önem arz etmektedir. Sokrates bu tezle bize, insanın gerçekten kötü olmadığını çünkü kötülük yapan birinin aslında bunu bilerek eylemediği ve eğer bilseydi kötülük yapmayacağını belirtmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda gerçek bilginin kendisine sahip kişi diğer bir ifadeyle bilge kişi, hiçbir şekilde kötülük yapmayacaktır ve kötülük yapmayan kişi, sonuç itibarıyla iyi olacağı için aynı zamanda adaletli olacaktır. O halde buradan yola çıkıldığında adaletli kişi iyi, adaletsiz kişi ise kötü yaşar gibi bir sonuca da varılır. Dahası, iyi yaşayan kişi mutluluk ve huzur, iyi yaşamayan ise tersini elde eder. Öyleyse adaletli kişi mutlu, adaletsiz kişi ise mutsuzdur. Sonuçta insanın yaşamdaki en nihai hedefi, mutlu olmaktır. Bu itibarla adalet her zaman faydalıdır ve böylelikle adaletsizlik, hiçbir zaman adalet gibi faydalı olması mümkün değildir (Platon, 2012: 51).

Böylelikle Sokrates'in adalete ilişkin tanımı, salt yasa koyucuların ve toplumun örf ve adetlerine uygun olanı yapmak yönünde olmadığını görüyoruz. Onun tanımı, bunların ayrıca nasıl olması gerektiği üzerine kuruludur. Daha doğrusu onun tanımı, yasaların ve aynı zamanda örf ve adetlerin içerik itibarıyla nasıl olduğuyla yakından ilgilidir. Bu da onların doğruluk ve iyilikle örtüşüp örtüşmediğinin daha önemli olması gerektiğini göstermektedir. Yasalar, örf ve adetler, Doğruluk ve İyi kavramlarıyla paralel ise adalettir ancak paralel değilse de adalet değildir. Yalnız Sokrates'in doğru ve iyi kavramlarıyla tanımladığı adalet, her zaman, her yerde ve herkes için geçerli ya da herkes tarafından uygulanabilirliği söz konusu mudur? Rasyonel bir izahı yapıldığında doğru ve iyi; yer, zaman ve koşullara göre değişim kabul etmeyen kavramlardır. Ayrıca aynı rasyonalite, bu kavramın kişilere göre göreceli olmadığını da söylemektedir. Bu nedenle her zaman, her yerde ve herkes tarafından uygulanması söz konusu olmalıdır. Tıpkı Platon'un İyi ideasının, her şeyin nedeni olması ve hiçbir surette değişim kabul etmemesi gibi. O halde Sokrates'in tanımından yola çıkıldığında Adalet, doğru ve iyi kavramları ile

paralel olmasıdır ve ancak bu durumda herkesin doğru ve iyi olması koşuluyla da bunun gerçekleşeceğinin söz konusu olmasıdır. Ki aynı zamanda adalet gerçekleştiğinde, herkesin yararına olan tarafı da pekâlâ mümkündür. Bunun tersi durumda adalet gerçekleşmeyeceği için herkesin zararına olması da pek muhtemeldir. Öyleyse bu durumda adaletin kendisinden, herkesin her zaman ve her koşulda istemesi ve yapması gereken bir şey olduğunu rahatlıkla anlayabiliyoruz.

Ancak Sokrates tartışmanın ilerleyen bölümlerinde, yöneticilerin yeri geldiğinde kamu yararı için yöneticilerin yönetilenlere yalan söyleyebileceğini çok net bir biçimde ortaya koymaktadır; yalan söylemek yalnızca devlet yöneticilerinin yetkisinde bulunmalıdır; böylece onlar devletin çıkarları için düşmanlara ya da öz yurttaşlarına yalan söyleyebilirler. Onlar dışında kim olursa olsun yalan söyleyebilmeye dahi teşebbüs edemez, ederse en büyük cezalardan nasibini almalıdır çünkü yalan, öyle şiddetli bir fırtınadır ki devlet denen gemiyi bile batırır (Platon, 2012: 100). Diğer bir ifadeyle bu tür bir söylem, açıkça kamu yararı için yönetenlerin yalan söyleyerek yönetilenleri aldatılabileceği anlamına da gelmektedir. Öyleyse Platon'un devletin başındaki yöneticinin erdem ve bilgi sahibi olması itibarıyla filozoflar olması gerektiği görüşü göz önüne alındığında, yalan ve aldatmanın filozoflar tarafından yapılmasında da bir beis olmayacaktır. Ancak bu yöndeki bir eylem, filozoflar için ne kadar yerinde olacaktır? Nitekim yalan söylemek aynı zamanda karşıdakini aldatmaktan başka bir şey değildir. Örneğin hırsızlık yapan birinin yapmadım şeklinde doğru yansıtmayan bir söylemi, aynı zamanda yapılan bir eylemin yapılmadığı biçiminde bir aldatmaya da girecektir. Özellikle Sokrates'e göre yöneticilerin yalan söyleyebilme gerekçesi, onun devlete getireceği büyük faydada yer almasıdır. Burada Sokrates'in ne tür fayda sağlayacağı ile ilgili net bir açıklaması söz konusu değildir. Yalnız gerekçe ne olursa olsun yine de bu gerekçe, ne kadar doğru ve iyi kavramı ile örtüşebilir? Eğer adaleti sağlamak bilge iyi kimselerin yapacağı bir işse ki öyledir, yönetenlerin de pekâlâ doğru ve iyi kişiler olması beklenir ve bu yüzden bilge olan kişi, kamu yararını adaletsizlikle değil adalet ile yapabilmelidir. Ama şu konuda muhtemelen hepimiz hemfikirizdir; yalan söylemek ya da diğer bir ifadeyle aldatmak doğru ve iyi bir şey olarak nitelendirilemez. Yani yalanın veya aldatmanın, alışkanlarımız içerisinde yer alan beyaz yalan şeklindeki klişeler dâhil olmak üzere. Kimilerine göre bazı durumlarda yalanın veya aldatmanın, insanın yaşamının daha değerli olduğundan yeri geldiğinde söylenebileceğini veya yapılabileceğini iddia eder. Ve bu durumun uygulanması, çoğu toplumlarda geçerlidir. Örneğin düşmanın elindeyken yaşamı için yalan söylemek gibi. Ancak burada tartışılan bir şeyin ahlaki olup olmadığıdır. Yaşamı için yalan söylemek ayrı bir şey, onun yalan olduğunu kabul etmek çok ayrı bir şeydir. Yani yaşamın için yalan söyleyebilirsin ama yine de böyle davranışın ahlaki olmadığını da kabul etmek gerekir. Kısacası yalan ve aldatma, doğru ve iyi kavramları ile hiçbir şekilde örtüşmemektedir. Ya Sokrates'in adaletin tanımını değiştireceğiz ya da yalan ve aldatma gibi kavramları, doğru ve iyi bir şey olarak kabul edeceğiz. Muhtemelen kimse bu kavramları doğru ve iyi bir şey olarak kabul etmeyecektir. O halde Sokrates'in tanımını değiştirmek gerekecektir.

Sokrates'in adalet tanımına uymayan yöneticilerin yalan veya aldatma gibi eylemlerde bulunması, muhtemelen bir devletin zorunlu gerekliliği ve bu gerekliliğinden kaynaklı onun varlığının devamı için kaçınılmaz olarak görünmesidir. Çünkü Sokrates için devlet, insanının yaşamını devam ettirmesi ve kendisini gerçekleştirmesi için oluşmuş doğal bir yapıdır. İnsan tek başına tüm ihtiyaçlarını

karşılayamayan ve bu nedenle başkalarının yardım ve iş birliğine ihtiyaç duyan bir canlıdır. Bu da onun toplumsal bir canlı olmasından ileri gelmektedir. İnsan, ihtiyaçları birbirinden farklı ve çeşitli olmasından dolayı birçok kişiye ihtiyaç duymaktadır. Beslenmek için avcılık ve toplayıcılık yapacak; soğuktan koruyacak giysi, sert zeminler için ayakkabı dikecek; vahşi hayvanlardan kendini koruyacak alet yapacak ve aynı zamanda barınacak yer inşa edecek vesaire. Bu da ancak başkalarının da varlığını gerektirmektedir. Aynı zamanda insan, salt temel ihtiyaçlarını karşılayarak yaşamını idame ettirecek bir varlık değildir. Öyle olsaydı, hayvandan pek farkımız olmayacaktı. Bu yüzden insanın ihtiyacı, yalnız temel olan ihtiyaçlarla sınırlı değildir; kendini gerçekleştirmek de daha sonraki ihtiyaçlar arasına girmektedir. Kendini gerçekleştirme; kişinin zekâsını kullanarak kim olduğunu bilmeye, nereye gittiğini ve misyonunun ne olduğunu, neyden hoşlanıp hoşlanmadığını, neyi yapıp yapamadığını, onun için neyin iyi neyin kötü olduğunu keşfetmeye başlayarak ben olduğunu ortaya koymasıdır. Kendini gerçekleştirmeye yönelik bu adımların hepsi daha iyi yaşam seçimlerini garanti eder (Maslow, 1993: 44-8). İhtiyaçların tümünün karşılanabilmesi ve aynı zamanda kendini gerçekleştirmesi, aile, köy ve şehir gibi küçük oluşumlar değil ancak devlet gibi büyük bir yapı içerisinde söz konusu olabilir. Bu nedenle devlet, en iyi oluşumdur. Dolayısıyla devletin varlığının ve sürekliliğinin olması bağlamında Sokrates için büyük bir önem arz etmesi, yeri geldiğinde bazı konularda yöneticilerin yalan söylemesini gerektirmektedir. Öyleyse yalan, aldatma ve hile gibi doğru ve ahlaki olmayan eylemler, devletin bekası için ikincil önemdedir. Hatta yeri geldiğinde devletin bekası için yöneticilerin bunları kullanması doğru eylemlerdir. Bu tür bir yaklaşım bizi, devlet mi yoksa birey mi şeklindeki soruya devlet yanıtını veren Hegelci anlayışa (Hegel, 2003: 114) götürür. Ancak sırf devletin bekası için yöneticilerin doğru ve ahlaki olmayan eylemler içerisinde bulunmasının meşru gösterilmesi, insanın tüm yaşamını nihai hedefi olan doğru ve ahlak ilkelerinin bertaraf edilmesi anlamına gelmez mi? Daha önemlisi devletin bireye önceliği, yeri geldiğinde bireylerin yaşamlarını bile tehlikeye atmaz mı? Nitekim yöneticilerin yalanı, aldatmayı ve hileyi devletin bekası adına kendilerinde meşru olarak görmesi, sırf devlet bekası için insan yaşamını hiçe sayılmasını kimse engelleyemeyecektir. Diğer yandan yöneticiler böyle bir hakka sahip olduğunda, daha başka hakları da kendinde görmeye başlaması çok muhtemel olacaktır ve bu insana daha fazla güç verir. Güç istenci ise, insan doğasının en temel özelliğidir. Nietzsche'nin (2010: 651) deyişiyle, "bu dünya güç istencidir ve başka bir şey değildir! Ve siz kendiniz de bu güç istencisiniz ve başka bir şey değil!" Gücü elinde bulunduran insan, aynı zamanda faydasına olan her şeyi yapmaya muktedir insandır. Filozofların veya bizlerin karşı çıkmayacağı konusunda hemfikir olduğu üzere insanın istek ve arzularının bir sınırı yoktur, yeter ki imkânlar söz konusu olsun. Ve bu sınırsızlık dikkate alındığında, muktedir insanın her şeyi faydasına geldiği gibi yapması kaçınılmaz olacaktır. Buna yasaları, kendine göre dizayn etmeyi de dâhil edebiliriz.

3. Adalet, Güçlüye Faydalı Olandır

İnsan hakları savunucuları yeryüzünde uzun bir geçmişten günümüze kadar, insanın çoğunluğunun haksızlığa uğradığını ve haksızlığın, insanın insan olarak onuruna aykırılık teşkil ettiğini iddia etmektedir. Aynı şekilde çoğu düşünürün ve insanların ortak düşüncesi de bu yönde olduğu şüphesizdir. Bu bağlamda ister bireysel olsun ister toplumsal olsun, tarihten birçok haksızlık örnekleri verilebilir. Yöneticilerin ego tatmini için yapılan savaşlarda ölen milyonlarca masumlardan, efendilerin

rahatı için kendi yaşamlarından olan milyonlarca kölelere ve oradan patronların daha fazla kar sağlamak adına sömürdükleri işçilere kadar, hepsi de en büyük haksızlık örnekleri olarak kabul görmektedir. En basitinden yirminci yüzyılda yaşanan iki dünya savaşında ölen milyonlarca masum insan, hangi haklı gerekçeler uğruna kurban oldular? Yine savaşlar nedeniyle yerinden, yurdundan edilip mülteci bir yaşama zorlanmanın haklı bir izahatı olabilir mi? Ya da Amerika kıtasında yaşayan yerliler, hangi haklı gerekçeler uğruna yerinden edildiler veya canlarından oldular? Ancak tarih sayfaları haksızlık gerçeklerinden ziyade daha çok, tüm savaşlarda ulusların kendi kahramanlık anlatılarıyla doludur ve yine tüm bu kahramanlık anlatıları, masumlara yapılan haksızlığın üzerini örtmek için savaşları meşrulaştırma yoluna gitmekten başka bir şey değildir. Meşrulaştırma, gerçek tarih yerine kurgusal tarihin yazımından gelir. Çünkü tarih, galiplerin yani güçlülerin anlatısından başka bir şey değildir. Daha net bir ifadeyle, ferman kimdeyse kalem de ondadır. Ferman sahibi ne eylese... Egemenlerin tarihi dışında bize intikal eden haksızlığa dair çok az bilgiler ya karşıtların yazımıdır ya da bireylerin sözlü olarak aktarımıdır. Öyleyse bir tarafın zarara maruz kaldığı ve diğer tarafın zarar verdiği ya da bir tarafın haksızlığa uğradığı ve bir tarafın haksızlık yaptığı yerde, terazinin bir dengede olduğundan söz etmek mümkün değildir. Rasyonel bir tavırla bakıldığında haksızlığın geldiği yönde, şüphesiz güçlü olanın duruyor olması söz konusudur. Bu yönde duran güçlülerden haksız eylediklerinin genel olarak bir tanzimin söz konusu olmaması ise, Adalet gibi müesses bir kavramın bile güçlülerin lehinde işlerliğe sahip olduğunu akıllara getirmektedir. Sokrates bile yöneticilere yani diğer bir ifadeyle güçlülere yalan veya aldatma gibi doğru ve ahlaki olmayan tutumları sergileyebilme hakkı tanıyarak, bir nevi onların davranışlarını meşrulaştırmış mıydı? Diğer bir ifadeyle Sokrates, en büyük hak sahipliğini güçlülere ait bir olgu olarak tanımlamamış mıydı? Birilerinin yapabildiği veya sahip olduğu ancak diğerlerinin yapamadığı veya sahip olmadığı bir şey de eşitsiz bir durum olduğunu hepimiz ister doğuştan sahip olduğumuz apriori bilgiyle olsun, ister sonradan deneyimlediğimiz bilgi neticesinde olsun veya ikisinin ilişkisi sonucu olsun ayırdına varabiliriz. Bu bilgi sayesinde eşitsizliğin iyi bir şey olmadığını ayırdına da ulaşabiliriz. Eşitsizliğin kendini en net görünür kıldığı alanların başında politik ve ekonomik alanlar gelmektedir. Çünkü bunlar, hak ve kaynak pratiklerin dağıtımının yapıldığı başlıca alanları teşkil etmektedir. Politik ve ekonomik eşitsizliğin olduğu yerde, pekâlâ haksızlık vardır ve haksızlığın olduğu yerde ise adaletten söz etmek mümkün değildir. Condercet'in (2012: 157) deyimiyle, "ya insan ırkının hiçbir üyesinin hiçbir gerçek hakkı yoktur ya da hepsi birlikte aynı haklara sahiptir." Bu yüzden birilerinin hakka sahip olması, diğerinin olmaması söz konusu olamaz. Eğer söz konusu olacaksa, bu da adalet olarak kabul görmemektedir.

Sokrates, Thrasymakhos'un adalet tanımına yönelik sert eleştirilerde bulunmaktaydı. Ve hatta yeri geldiğinde üstü örtük bir biçimde düşüncelerini alay konusu haline getirmekteydi. Oysa Thrasymakhos'un, Sokrates'in ortaya koyduğu doğruluk ve ahlaki ilkeleri ihtiva eden yasalar doğrultusunda herkesin hareket etmesiyle adaletin gerçekleşeceğine dair bir kuşkusu olmadığı söylenebilir. Çünkü Sokrates Adalet'in ne olması gerektiği üzerinde dururken, Thrasymakhos ise ortaya koyduğu tezle olması gerekenin değil olanın üzerinde duruyordu. Biri adaletin teorik kısmıyla ilgilenirken, diğeri ise pratik tarafı üzerinde duruyordu. Daha net bir ifadeyle Thrasymakhos'a göre adalet, ancak icra ettiği şey üzerinden anlaşılabilir. Öyleyse onun kuşkusu, teoride değil pratiğe dönük olmasıdır. Dolayısıyla Sokrates ve Thrasymakhos arasındaki tek fark kendini uygulama noktasında

göstermektedir. Ve ona göre pratikte ortaya konulan ya da olan ise, adalet olarak tanımlanan kavramın güçlülerin pekâlâ faydasına gelen bir şey olduğudur. Thrasymakhos, kendi düşüncelerinin açıklamasını şu şekilde yapar;

Her şehir devletinde Tiranlık, demokrasi, aristokrasi, gibi çeşitli düzenlerden biri hüküm sürmektedir. Ve her yönetim biçimi kendi çıkarlarına uyan yasaları yazıp yürürlüğe koyar; bir demokrasi demokrat yasalar koyarken, bir tiranlık ise tiranlığa uygun yasalar; ötekiler de kendilerine uygun yasalar koyar. Her biri kendi yasalarını koyarken, bu yasaların halk için de faydalı olduğunu iddia eder ve kendi yasalarına karşı gelenlere doğru yoldan çıktılar diyerek ceza verirler. Her yerde aynı şeydir adalet; yönetenlere faydalı olan şeydir. Gücün yöneten kişide olduğunu bildiğimize göre, aklı başında bir kişi adaletin güçlüye faydalı olduğundan başka hangi sonuca varabilir? (Platon, 2012: 26-7).

Nitekim güçlü olmayanın, nihai kararın verildiği [iradenin] mutlak bir kendi kaderini tayin etme hakkı söz konusu değilken ancak egemen, herhangi bir pozitif hukuk normundan önce hüküm süren mutlak bir güce sahiptir. Kimse onunla herhangi bir meseleyi gündeme getiremez. İstisna durumunda, kendini korumak adına neyin önemli olduğuna karar verir. Ve kendini koruma, bu durumda, kesinlikle önemli olan şey haline gelir. Egemen, yasal normun üzerine çıkar ve geçerliliğine karar verir. Nihai kararı alan öznedir: Karar kendisini tüm normatif bağlardan kurtarır ve gerçek anlamda mutlak hale gelir. Bu egemenlik, kendini isteyen, kendini gerçekleştirmeye kararlı olan öznelikten başka bir şey değildir (Schmitt, 1985: 5). Daha fazlasına sahip olmak ve istediğini yapabilmek sınırsızlığına ulaşmakta herhangi bir engelleme maruz kalmadan bir yaşam sürebilmek ve böyle bir yaşamın sürülebilmesine yönelik tüm engellemelere karşı özellikle yasalar tarafından korunmak veya yasaların askıya alınması, ancak kişinin güç sayesinde sahip olabileceği yegâne ayrıcalıklardır. Ve bu ayrıcalıklara sahip olmak, daha çok sahip olana fayda sağladığı aşikârdır. Bu açıdan bakıldığında yasalar, mutlaka güçlülerin çıkarlarını yansıtır.

Thrasymakhos'un burada özellikle gönderme yaptığı kavram 'güç' kavramıdır. Devlet ve yurttaşların ilişkileri çerçevesi içerisinde düşünürken, Thrasymakhos ile güç kavramıyla karşılaşmaya ve üzerinde düşünmeye başladık. Neredeyse tüm alanlarda güç kavramının yer alması ise, kavrama olan ilginin daha da artmasına yol açmaya başlamıştır. Özellikle gücün kendini daha görünür kıldığı, siyasal ve ekonomik gibi iki alandır. Politik ve ekonomik olanı ancak güç yaratabilir. Çünkü güçlülere faydasına olanı yapma imkânı veren, bu bağlamda sözü edilen Güç'tür. Güç İktidar ilişkileri, devlet ile yurttaşlar arasındaki ilişkilerde veya sınıflar arasındaki sınırdaki yerleşmez, toplumun derinliklerine kadar iner. Piramidal organizasyonunun bu güç makinesine bir 'kafa' verdiği doğru olsa da gücü üreten ve bireyleri kalıcı ve sürekli bir alana dağıtan, bir bütün olarak devlet aygıtının kendisidir (Foucault, 1977: 193-4). Yani gücü üreten, iktidarın kendisidir. Habermas, gücün bir yönünü 'iktidarın temel fenomeni'ne dönüştürür. Ancak ona göre, emreden özne ile itaat eden özne arasındaki asimetric ilişki de yine bir güç ilişkisidir (Habermas, 1988: 135). Ve bu güç devlete, dine, bedene, cinselliğe, aileye, akrabalığa, bilgiye, teknolojiye vb. tüm alanların üstünde olmasıyla üst yapısalıdır. Çünkü güç kavramı, her toplumsal dinamikle ilişkisel bir ağa sahiptir. Bu yüzden güç kavramı doğası gereği, her şeyi yapma imkânına sahiptir. Her şeyi yapma imkânına sahip olmak, onu yapmayı ister istemez kaçınılmaz kılar. Yani Potansiyalitenin varlığı, aktüelleşmeyi zorunlu kılar. Nietzsche'nin deyişiyle güç, kendini yaymak isteyen bir forma sahiptir. Zaten güç kavramının anlamı, onun tahakküm olmasıdır. Ve ancak tahakküm ederek anlam bulur. Bu itibarla da güç, dilsiz, anlamsız zorlamadan başka bir şey değildir. Bu da güç

istencinin daha az güçlü bir şey üzerinde hâkimiyet kazandığı ve ona kendi kullanım işlevini hissettirdiği anlamına gelir. Dolayısıyla güç, özünde baskı yapan şeydir. Güç, doğayı, içgüdüleri, bir sınıfı ya da bireyleri bastıran şeydir. Dolayısıyla güç, insanların gerçekliğini büyük ölçüde aşar. Güç aynı zamanda insanın insanlar üzerindeki akla gelebilecek her gücünün tüm kişilerarası ölçümlerini aşar (Schmitt, 2015: 45).

Genel itibarıyla insan, sınırsız istek ve arzularla donanmış bir canlıdır ve bu canlıyı dengede tutmak amacıyla kontrol edici bir mekanizma olmadığı sürece, daha çok kendi istek ve arzuları doğrultusunda hareket edecek bir yönde ilerleme eğilimi gösterecektir. İnsanların şimdiye kadarki gelişimi de hayvanlarınkinden pek farklı bir açıklamayı gerektirmiyor. İnsanlarda bastırılmış mükemmellik duygusu vardır. Azınlıktaki bazı insan bireylerinde ise durmadan daha mükemmelleşmeye yönelik bir duygu vardır. Bastırılmış dürtü birincil (haz ilkesine yöneliktir) bir doyum yaşantısının yinelenmesinde ısrar ederek kendisinin tam doyumunu sağlamaya çalışmaktan hiçbir zaman vazgeçmez. Yerine konulabilecek bütün tepki ve yüceltme oluşumları onun süregelen gerilimini ortadan kaldırmaya yetmez (Freud, 2011: 52). Bu nedenle gücü dengeleme eylemi olarak bir uzlaşma gitmelidir. İnsanın bu temel eğiliminin bilinmesi üzerine, özellikle demokrasiyle yönetilen ülkelerde politik alanda güçler ayrılığı ilkesinin benimsenmesi tesadüf değildir. İnsan dengeyi sağlayamadığında, kendi istek ve arzularının gerçekleşmesini sağlayacak güç denilen şeyi eline aldığı anda ise, imkânlar dâhilinde her şeyi yapmaktan kaçınmayacaktır; diğerlerine zarar vermek, daha fazlasına sahip olmak, insanlara hükmetmek, toplumu kontrol etmek ve lehte yasaları çıkarmak... Maslow'un (2002: 15) değindiği üzere, sahip olduğunuz tek alet bir çekiçse, her şeye çiviymiş gibi davranmak cazip geliyor. O halde buradan yola çıkıldığında güç, aynı zamanda doğası gereği kötü bir şeydir. Bu nedenle tüm yasalar; Doğa Yasaları, Tanrı Yasaları ve Pozitif Yasalar, muhteviyat itibarıyla daha çok insanın sınırsız istek ve arzularını kontrol etmek amacıyla kendilerini daha çok ifade eden yasalar olarak ortaya çıkarlar. Diğer bir ifadeyle yasalar, genel itibarla daha çok ödüllendirmekten ziyade ceza kavramı üzerine kurulu olduğunu hepimiz biliyoruz. Bu, devasa kötülüğü bertaraf etmenin en iyi yollarından biri olarak görülmektedir. Örneğin ya cehennem ya da hapse atılma gibi cezaya karşılık gelen kavramlar, sözü edilen yasalarda sıkça karşılaştığımız ceza kavramlarıdır. Yani Yasalar, insanın ilkel eğilimlerinin kontrol altına alınmasının yolu olarak en önemli işlevi yerine getirmeye çabalamaktadır. Tüm bu yasalara rağmen, insanın ilkel eğilimlerinin tümüyle kontrol altına alındığı söylenebilir mi? Bunu söylemek elbette mümkün değildir. Gündelik hayatta cinayetler, tecavüzler, gasplar, hırsızlıklar... Ve ayrıca gerek tarih sayfalarına ve gerek günümüze baktığımızda, insanların kendi ilkel eğilimlerinden dolayı savaşlar, açlık, iklim krizleri ve çevre felaketleriyle sürekli karşı karşıya olduğumuzu görebiliyoruz. Tekrardan Nietzsche'ye dönecek olursak, bunlar tümüyle insan gibi canlının güç istencinin ve bu istencin yol açtığı olumsuzlukların bir sonucundan başka bir şey değildir. Yani insanların güce olan arzusunu, eylemleri üzerinden ortaya koymasındır. Bu yüzden güç baskı içerir, şiddet içerir, zarar verme içerir ve kısacası her türlü büyük tehlikeleri içerir.

Güç fiziksel bir görünüme sahip olmakla birlikte metafiziksel bir niteliği de sahiptir. Güç gerek fiziksel bir görünüme ve gerek metafiziksel bir niteliğe sahip olsun, nitekim ontolojik bir gerçekliği söz konusudur. Onun bu gerçekliğine, yaşamın döngüsellliği içerisinde hemen her an, her yerde

karşılaşmaktayız. Herakleitos, evreninin bir güçler savaşı içerisinde olduğunu, bu güçlerin savaşından dolayı bir dengede durduğunu ve bu bakımdan gücün iyi bir şey olduğunu, ayrıca gerekliliğini ifade ederek onun metafiziksel yönüne vurguda bulunmuştu. Örneğin Herakleitos, evrende iyi ve kötüden oluşan iki büyük gücün var olduğunu ve bu güçlerin savaşında ortaya bir dengenin çıktığını söylemektedir. Buna benzer daha birçok güç vardır ve bu güçler sürekli savaş içerisinde bulunarak evrende denge işlevini yerine getirmektedirler. Fizikte, bir otomobilin gaz veya fren pedalına basmak suretiyle uyguladığınız güç, onun hareketini sağlayarak uzun mesafeleri kısa zamanda güvenli bir şekilde kat etmesine katkıda bulunur. Dolayısıyla gündelik yaşamda herhangi cisme uyguladığımız güç, yaşamımızın kolaylaşması açısından fayda sağlayabilir. Bu nedenle söz konusu fizikte güç, pekâlâ gerekli ve hatta pozitif bir yöne sahip olduğu söylenebilir. Ancak söz konusu toplumsal yaşam ilişkileri olduğunda, onun pozitif yönü olduğunu söylemek çok zor olmaktadır. Çünkü onun daha çok negatif bir sonuç doğuran yönünün kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Bu kullanım, onun tamamen sahip olduğu doğasından ileri gelmektedir. Yani insan gibi canlı bir varlığın gücü elinde bulundurması, onun kullanımından ziyade onun tarafından kullanılmasına yol açmaktadır. Gücün kendisine hükmetmek diye bir şey olamaz ancak onun vasıtasıyla başka şeylere hükmedilebilir. Çünkü güç insani ölçüleri aşan bir şeydir ve bu özelliği nedeniyle gücün kendisi tarafından yönlendirilerek her türlü negatif sonuçlara yol açabilmektedir. Gücün kendisine fazla direnç göstermemek veyahut ondan uzaklaşmaya çalışmak, onun karşındakine verdiği korkuyla ilişkilidir. Çünkü insan üstesinden gelemediği her ne ise ondan korkar. Korktuğu şeye karşı direnç göstermek yerine boyun eğmeyi tercih eder. Gücün insanı aşan bir özelliğe sahip olması, ondan korkulmasına ve bu nedenle onun istediği veya istediği düşünülen şeyin yapılmasını sağlar. Bu bağlamda gücün mevcudiyeti, toplumsal yaşamda nesnelere kendi aralarında olduğu gibi bir pozitifliğe değil negatif sonuçlara yol açmaktadır.

Thrasymakhos'un vurgusunu yaptığı güç kavramı, bu nedenle adalet gibi bir kavramla aynı çatı altında olması düşünülemez. Adaletsizliğe yönelik fenomenlerin hepsi zaten gücün etkileridir. Bu nedenle adaletsizlik, güç tarafından üretilir ve bu açıdan bakıldığında güç, adaletin ontolojik boyutunu sınırlar. Çünkü güç varsa ve bu güç eşit bir biçimde dağılmamışsa, bir tarafın üstte bir yerlerde, diğer tarafın da altta bir yerlerde olacağı ve altta olanın baskıya maruz kalıp zarar göreceği için adalet gibi bir durumun gerçekleşmesi rasyonel sınırlar dâhilinde mümkün olmayacaktır. Bu durumu fizikte, ağır olan bir nesnenin hafif olan bir nesnenin üzerine bıraktığımızda ortaya çıkacak olan etkide gözlemlemek mümkündür. Aynı şekilde hiyerarşik yapılanmanın olduğu her toplumsal alanda da görebiliriz. Öyle ki toplumda oluşan farklı sınıfların ya da katmanların yer alması, gücün oluşundan veyahut eşitsiz dağılımından ileri gelmektedir. Buna en iyi örnek, Hint toplumunda halen yer alan kast sistemi verilebilir. Kast sistemi, tümüyle gücün görünümünden başka bir şey değildir. Bu da gücün oranına göre ya yukarıdan aşağıya ya da tersine aşağıdan yukarıya doğru hiyerarşik bir şekilde gerçekleşmektedir. Diğer taraftan güç ailede, arkadaşlıkta, iş yerinde, okulda ve benzeri tüm kurumlarda da kendini göstermektedir. Örneğin polise, yeri geldiğinde şiddet hakkı veren ona tanınan güçten başka bir şey değildir. Aynı şekilde ataerkillik bir toplum yapısının oluşmasında, eril cinsiyetin kendinde gördüğü güçtür.

Gücün en görünür özelliği, onun negatif yönde etkide bulunmasıdır. Üsttekinin altta olanına vereceği tahribat ağırlığa göre değişecektir. Yani gücün oranı arttıkça tahribat da artacaktır. Aynı şekilde

gücün oranı, adaletsizliğin oranıyla da bir ilişki içerisindedir; güç artıkça, adaletsizlik artar. Dolayısıyla güç ve adaletsizlik, doğru orantılıdır. Bu nedenle Thrasymakhos'un güç kavramına yönelik yaptığı vurgu, gücün doğası gereği neler yapabildiğini göstermeye çalışmasından ileri gelmektedir. Güç doğasında içerdiği etkiden dolayı kişide, toplumda ve devlette ve aynı zamanda her alanda negatif sonuçlara yol açmaktadır. Negatif sonuçlardan en önemlisi, toplumun tüm bireylerini bir biçimde etkileyen adalet gibi önemli bir kavramda kendisini göstermesidir. Pratik yaşamda gücün negatif etkisini gözlemleyen Thrasymakhos, bunun nasıl ki her alana yayılıp negatif bir sonuç üretiyorsa, aynı şekilde adalet kavramına da negatif etkilerini gözlemlemekteydi. Bu gözlem onu, güçlünün elindeki güçten dolayı adaletin de aynı şekilde güçlünün faydasına olan bir şey olarak değerlendirmesine yol açmıştı. Sokrates'in adaletin ne olması gerektiği yönündeki tüm ortaya koydukları bu nedenle sadece teoride kalmaktan öteye geçmemektedir. Sonuç itibarıyla Thrasymakhos'un güç dediği kavram, toplumsal yaşamın hemen her alanında yer edinmektedir ve gücü elinde bulunduran herkes, diğer her şeyde olduğu gibi adaleti de kendi lehinde olacak biçimde kullanacaktır. O halde Adalet, gücün doğası gereği güçlünün faydasına olandır.

Sonuç

Adalet yasalara, örf ve adetlere uygun olan eylem değildir. Bunlar dayandıkları ilkeler itibarıyla her zaman adil olmayabiliyor. Yasalar, örf ve adetler ancak Erdem ve Bilgelige yönelik ilkeleri içerdiklerinde adalete uygun olurlar. Erdem ve Bilgelik ilkeleri, her zaman ve her yerde aynıdır, değişmez. Aynı şekilde kişi ya da kişilere göre de göreceli değildir. Bu iki ile iki rakamının toplamının dört olması her zaman, her yerde ve herkes için değişmeyerek aynı olması gibidir. Burada adaletin kör ve total olmaması adına Adaletin kılıcı keskindir söylemi önem arz etmektedir. Yani adalet herkese aynı mesafede ve katı olmalıdır. Erdem ve Bilgelik ilkeleri neticesinde herkese aynı mesafede ve katı olmak, aynı zamanda hakkı gözetmektir. Öyleyse Adalet, Erdem ve Bilgelik ilkeleri doğrultusunda hareket ederek herkese aynı derecede hakkını teslim etmektir. Hakkın, herkese aynı derecede teslimine ve adaletin tecelli etmesine engel olan en önemli ana unsur, güç olgusunun karşıt tarafta yer almasıdır. Çünkü Adalet ve Güç kavramları birbirine karşıttır. Biri varken diğeri olamaz. Karşıtlık, özellikle adalet kavramının devamlı aleyhine işler. Bu, Güç kavramının doğasında var olan baskı nedeniyle terazinin dengesini bozma özelliğine sahip olmasından gelir. Çünkü Terazinin bir tarafının ağır gelmesi, rasyonel olarak bakıldığında güçten kaynaklanmaktadır. Terazinin bir gözünün ağır gelmesi birinin faydasınayken, diğerinin zararınadır. Terazinin bir tarafının ağır diğer tarafının hafif gelmesi haksızlıktır ve haksızlık, adalet olarak telakki edilemez. Öyleyse bozulan terazinin dengesi, ancak gücün ortadan kalkmasıyla sağlanabilir ve böylelikle adalet yerine gelmiş olur.

Platon'un dile getirdiği Erdem ve Bilgelik ilkelerini içeren Adalet tanımı, teorik olarak bakıldığında doğru ancak yöneticilere göre göreceli olması söylemi, asıl tanıma ters düştüğünden yanlıştır. Thrasymakhos'un tanımı ise, güç olgusunun olduğu bir yerde adaletin söz konusu olamayacağı ile ilgilidir; güç varsa adalet yoktur. Çünkü gücün doğasında yer alan baskınlık, adaletin temelinde yer alan denge ayarlarını bozar. Ve bu baskınlığı sayesinde gücü olan adaleti kendi yararına kullanacaktır. Güç, ona bu imkânı veren bir özelliğe sahiptir. İnsanın, güç dolayısıyla her şeyi yapabilme imkanına sahip olmayı aynı zamanda buna hakkı olduğunu düşünmesine de yol açacaktır ve buna da adalet diyecektir.

Daha açık bir ifadeyle güç, güçlü olanların adaletsizliği görmekte sorun olmadığı inancını haklı çıkarmaya yardım eder. Bu, insanın gücü negatif yönde kullanma eğiliminden gelmektedir. Aynı zamanda gücün insan ölçülerini aşan bir özelliğe sahip olması, insanın onun tarafından yönlendirilmesi de söz konusudur. Diğer bir ifadeyle güç ve insan bir araya geldiğinde karşılıklı negatif bir etkileşim söz konusudur. İnsanlık geçmişi ve günümüz, negatif doğaya sahip gücün kullanımından kaynaklı aşikâr olan haksızlıklarla doludur. Hatta insanlık tarihi, hiçbir zaman adil olmayan bir tarihten ibarettir. Zaten ortaya konulan ütopyalar, adil bir dünyaya olan özlemin dışavurumu değil midir? Bu bakımdan tüm yasaların temel iddiası, adaletin tecelli etmesi adına adil bir dünyanın gerçekleşmesi üzerine kuruludur. Bu nedenle pratikte bir karşılığı olmasından dolayı, Thrasymakhos'un ortaya koyduğu tez daha rasyonedir; Adalet güçlünün faydasına olandan başka bir şey değildir.

Kaynakça

- Aristoteles, (2017). Politika, 3. Basım, Çev. Furkan A., Say Yayınları: İstanbul.
- Bentham, J., (1987). "Anarchical Fallacies", Nonsense Upon Stilts, pp. 46-69, Ed. Jeremy W., London: Methuen Press.
- Burnet, J., (1928). Greek Philosophy, Part 1, Thales to Plato, London: The Macmillan Company.
- Cevizci, A., (1999). Felsefe Sözlüğü, 3. Basım, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- De Condorcet, M., (2012). Political Writings, Ed. Steven L. & Nadia U., New York: Cambridge University Press.
- Devlin, P., (1965). The Enforcement of Morals, Oxford: Oxford University Press.
- Dworkin, R., (1978). Taking Rights Seriously, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Ertuğrul, E., (2022). Dünya Üzerinde İzole Kalmayı Başarmış 5 Kabile. <https://arkeofili.com/dunya-uzerinde-izole-kalmayi-basarabilmis-5-kabile/>.
- Foucault, M., (1977). Discipline and Punish, Harmondsworth: Penguin Books.
- Freud, S., (2011). Haz İlkesinin Ötesinde Ben ve İd, 3. Basım, Çev. Ali B., İstanbul: Metis Yayınları.
- Guthrie, W. K. C., (1977). The Sophists, London: Cambridge University Press.
- Habermas, J., (1988). Legitimation Crisis, Trans. Thomas McCarthy, Cambridge.
- Hegel, G. W. F., (2003). Tarihte Akıl, Çev. Önay S., İstanbul: Ara Yayınları.
- King, M. L., (2002). "Letter From Birmingham City Jail", Civil Disobedience in Focus, pp. 68-84, (Ed. Hugo Adam Bedau), London: Routledge Press.

Thrasymakhos'un Adalet Anlayışında 'Güç' Kavramı

- Lampert, L., (2010). *How Philosophy Became Socratic- A Study of Plato's Protagoras, Charmides, and Republic*, Chicago: The University of Chicago Press.
- Locke, J., (1963). *Two Treatises of Government*, Ed. Peter L., New York: New American Library VIII.
- Marx, K., (1997). *Yahudi Sorunu*, Çev. Yayın Kurulu, Ankara: Sol Yayınları.
- Maslow, A. H., (2002). *The Psychology of Science: A Reconnaissance*, Published by Maurice Bassett Publishing <http://www.ReinventingYourself.com>.
- Maslow, A. H., (1993). *The Farther Reaches of Human Nature*, Arkana: Penguin (Non-Classics).
- Nietzsche, F., (2010). *Güç İstenci*, 1. Basım, Çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul: Say Yayınları.
- Platon, (2015). *Sokrates'in Savunması*, 5. Baskı, Çev. Furkan A., İstanbul: Say Yayınları.
- Platon, (2012). *Devlet*, Çev. Ersin T., 1. Basım, İstanbul: Divan Kitap.
- Preus, A., (2007). *Historical Dictionary Of Ancient Greek Philosophy*, Lanham-Maryland: Scarecrow Press.
- Rousseau, J. J., (2013). *İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı*, Çev. R. Nuri İleri, 12. Baskı, İstanbul: Say Yayınları.
- Schmitt, C., (1985). *Political Theology*, Trans. George Schwab, Cambridge- Massachusetts: The MIT Press.
- Schmitt, C., (2015). *Dialogues on Power and Space*, Trans. Samuel Garrett Zeitlin, Cambridge.
- Sparshott, F. E., Trans., (2001). *Thrasymachus*. In Rosamond K. S., (Ed.), *The Older Sophists* (pp. 86-93) Indianapolis: Hackett Publishing.
- Taylor, C. C. W., (1999), "The Atomists", *Early Greek Philosophy*, pp. 290-311, (A. A. Long, Ed.), London.
- Zeller, E., (1881). *A History Of Greek Philosophy Vol. II*, (S. F. Alleyne, Trans.), London.